

Original Article

Received: 2025/02/11

Accepted: 2025/08/16

An Analysis of the Foundations of Surrealism in the Ode *Al-Talāsīm* by Ilya Abu Madi

Behrooz Ghorbanzadeh¹, Seyed Soleiman Sadat Ashkevar^{2*}

1.Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, Mazandaran University, Babolsar, Iran.

2.Department of Persian Language and Literature, Islamic Azad University-Dehdasht Branch, Dehdasht, Iran.

EXTENDED ABSTRACT

Statement of the Problem and Objective: Following the Renaissance—the transition from Aristotelian philosophy to modern philosophy—contemporary literature also underwent profound transformations in both form and content. Influenced by emerging intellectual and philosophical movements, modern literature sought to move beyond imitation and to explore the hidden truths and inner essence of reality. Schools such as Classicism, Modernism, Symbolism, Romanticism, and Surrealism all emerged as responses to the need for renewed modes of thought and artistic expression. Among these, Surrealism stands apart by redefining concepts such as reason, intellect, life, and truth, striving to uncover the mysteries and inner realities of existence. This artistic and literary movement, which developed in twentieth-century Europe between the two World Wars as an extension of Dadaism, aimed to liberate thought from dependence and constraint, searching for meaning at the “zero point” of consciousness—the origin of all causes free from external interference. Surrealism, through the powerful instrument of imagination, seeks a return to human metacognition, using linguistic techniques such as repetition, norm-breaking, creation of ambiguity, unfamiliar imagery, and spontaneous or automatic composition to perceive the world from a supra-realistic perspective. Thinkers such as Hegel, Plato, and Freud, and movements including Symbolism, Imagism, and particularly Futurism, contributed to the rise and early formation of Surrealism. Central to this movement is an emphasis on imagination and the creative force of the unconscious, asserting that genuine art emerges not from conscious rationality but from the dominance of imagination guided by the subconscious. The twentieth-century poet Ilya Abu Madi exemplifies these principles in his renowned ode *Al-Talāsīm*. This study aims to analyze how the fundamental ideas of Surrealism manifest in the diction, imagery, and semantic structure of this poem.

Methodology: This research employs a descriptive-analytical approach, drawing upon library sources and close textual reading. It explores the foundations of Surrealism in the works of poets such as Ilya Abu Madi—poets who hold a philosophical outlook on life, attach great value to imagination and the unconscious, and often employ spontaneous or automatic mental composition. The study identifies surrealist imagery in *Al-Talāsīm* through distinctive lexical and conceptual combinations characterized by automatic writing, pervasive imagination, and linguistic as well as conceptual ambiguities that arise from the depths of the subconscious. These features are analyzed and interpreted through textual description and analysis to reveal the underlying surrealist mechanisms of the poem.

Discussion and Analysis: In the works of many modern poets, a freedom-oriented intellectual tendency can be observed, influenced by dominant philosophical and literary movements of specific historical periods. These movements, rooted in earlier intellectual traditions, share a rejection of imitation and a determination to dismantle rigid structures that confine human thought. The manifestation of such thought in poetry takes various forms and techniques, whose recognition requires deep reflection on literary content and structure. *Al-Talāsīm*, part of Abu Madi’s collection *Al-Jadāwil*, abounds in cryptic expressions and symbolic word combinations, posing philosophical and imaginative questions about existence and the meaning of life. In its opening verses, the poet evokes unknown and mysterious phenomena that guide the mind toward surreal imagery and thought. Through the use of repetition, unconscious composition, disruption of causal logic, self-alienation and self-forgetfulness, and the creation of unfamiliar and ambiguous atmospheres, Abu Madi offers a new aesthetic grounded in mental and psychological concepts. Unlike traditional poets, he seeks to convey meaning through inner rhythm and musicality, engaging the reader’s mind in the discovery of multiple layers of interpretation and abstraction.

Findings: The findings indicate that *Al-Talāsīm* is rich in unconventional linguistic relationships and semantic structures. By breaking the logical conventions of language, Abu Madi conveys ideas of rebellion and irrationality through paradoxical and unfamiliar imagery marked by temporal disjunction. Surrealist thought appears with considerable frequency throughout the poem. However, the complete realization of Surrealist principles—namely, establishing a direct cause-and-effect relationship in a realm beyond material reality—remains unattainable due to the inherent limits of human reason. Nonetheless, Surrealist art, relying on the immense imaginative capacity of the human mind, strives to uncover causes that transcend reality—an artistic and imaginative endeavor that satisfies the creative thirst of the modern, supra-real consciousness. Through his ingenious questioning of existential mysteries, his mastery of free imagination, his defiance of convention, and his creation of novel word associations, Ilya Abu Madi succeeds in crafting a distinctive and at times paradoxical poetic language. Words emerging from the unconscious, semantic and verbal transgression, repetition and self-forgetfulness, ambiguous and dreamlike spaces, illogical juxtapositions, and the interplay of contradictions all attest to the dominance of dream and surrealist vision within *Al-Talāsīm*.

Keywords: Surrealism; Ilya Abu Madi; *Al-Talāsīm*; Automatic writing; Zero point.

How to cite this article:
Ghorbanzadeh, Behrooz and Sadat Ashkevar, Seyed Soleiman, 2025, “An Analysis of the Foundations of Surrealism in the Ode *Al-Talāsīm* by Ilya Abu Madi”, *Arabic Literature Criticism*, 16, 1 (30): pp. 38-56.

*corresponding Author Email Address: Soleiman.Sadatashkevar@iau.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2025.238751.1379

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

المقالة الأصلية

تاريخ الاستلام: ١٤٠٣/١١/٢٣

تاريخ القبول: ١٤٠٤/٠٥/٢٥

تحليل أسس السريالية في قصيدة «الطلاس» لإيليا أبو ماضي

بهرز قربانزاده^١، سيد سليمان سادات اشكور^{٢*} ID

الملخص المبسوط

بيان المسئلة والهدف: لقد شهد الأدب المعاصر تحولات عميقة في أبعاد مختلفة من حيث الشكل والمضمون بعد عصر النهضة، أي الانتقال من الفلسفة الأرسطية إلى الفلسفة الحديثة، متبعا اتجاهات فكرية وفلسفية، فيحاول الابتعاد عن النهج التقليدي لاكتشاف حقائق الأشياء وجوهرها. تسعى الكلاسيكية والحدافة والرمزية والرومانسية والسريالية والعديد من المدارس الفكرية الأخرى إلى مثل هذا النهج لمواجهة الاحتياجات التقليدية للتفكير في الأدب والشعر، ولكن السريالية تسعى إلى اكتشاف الأسرار وجوهر الأشياء وحقائق الوجود العليا من خلال إعادة تعريف لمفاهيم مثل العقل والحكمة والحياة والحقيقة. إن هذه الحركة الفنية والأدبية التي تشكلت في أوروبا في القرن العشرين، بين الحربين العالميتين الأولى والثانية، على غرار الدادائية، تحزّر نفسها من القيود الفكرية التابعة وغير المستقلة وتبحث عن الأفكار والمفاهيم عند نقطة الصفر في الفكر والمنطق؛ نقطة الصفر نفسها هي بداية كل الأسباب دون تدخل الآخرين. تسعى السريالية، باستخدام أداة الخيال القويّة، إلى العودة إلى ذات وراء إدراك الإنسان من أجل رؤية الأشياء و ذلك خلال أدوات لغويّة أخرى مثل التكرار، واللاقياسية، وخلق الساحات الغامضة والصور غير المألوفة، والتعبير اللاواعي. تسعى السريالية إلى اكتشاف الأسرار والألغاز من خلال إعادة النظر في قوى الإنسان الداخلية، والبحث عنها وراء الأسباب. كان لشخصيات مثل هيجل وأفلاطون وفرويد، ومدارس مثل الرمزية والتصويرية، وخاصة المستقبلية، تأثير في ظهور السريالية ونشأتها الأولى. تسعى السريالية إلى تسليط الضوء على دور الخيال ووكالة العقل الباطن في الترابط الحز للمعاني، ويعتقد الفنان في الأعمال الفنية القائمة على السريالية أنّ الفن لا يتحقّق أبداً من خلال العقل الواعي، بل من خلال إبطاء وإضعاف الفكر وهيمنة الخيال المتمركز حول اللاوعي القوي.

المنهجية: تسعى هذه الدراسة، من خلال المنهج الوصفي التحليلي والنظر في الأعمال الفنية الباقية المتعلقة بالسريالية، إلى استكشاف أسس هذه المدرسة في شعر شعراء مشهورين مثل إيليا أبو ماضي، الذي لديهم نظرة فلسفية للحياة ومكانة خاصة لقوة الخيال واللاوعي البشري، وكذلك الكتابة الثقافية وراء الإدراك، فيتمّ من خلال ذلك التوصل إلى فهم جديد للشعراء المعاصرين. تبحث المقالة من خلال منهج تحليل النصوص ووصفها عن تركيبات لغويّة ومفردات خاصة في قصيدة الطلاس التي تتميز بالتجسد الغوي، والخيال الجارف، والغموض اللغوي والمفهومي الناشئ عن اللاوعي.

المنافشة والتحليل: يُلاحظ في أعمال الشعراء المعاصرين نوع من النهج التحزري، متأثراً بالمدارس الفلسفية والأدبية التي سادت المجتمع في مرحلة زمنية معينة؛ وتستمدّ هذه المدارس جذورها من الحركات الفكرية التي سبقتها. تتمثل سمة هذا الفكر وجوهره في تجنب التقليد ورفض البنى والأشكال التي تحيط بالفكر الإنساني، فقد تنوّعت مظاهر هذا التوجّه في الأدب والنصوص الشعرية كما تنوّعت أساليبه وأعراضه، يتطلب اكتشاف هذا النمط من التفكير وفهمه في النصوص، تأملاً وتدبراً في مضامين القصائد والأعمال الأدبية. قصيدة «الطلاس» قصيدة طويلة من ديوان الجداول تزخر بتركيبات لغويّة غامضة وتعابير أسرة، وتطرح أسئلة فلسفية وخيالية وسريالية حول الوجود والحياة. إنّ الاهتمام باللاوعي والمحاولة الوافرة لكشف الحقيقة العليا من قبل السرياليين في القرن العشرين خلق عالماً جديداً للفنان وأدّى إلى كسر القاعدة في مجال الجمع بين الكلمات وخلق صور غير مألوفة، بحيث خضعت البنى للتحوّل والتغيير. ومن ثمّ اتّجه بعض الكتاب والشعراء نحو ظاهرة مجهولة فوق الإدراك و وراء الوقائع. يشير إيليا أبو ماضي في أبيات الأولى من قصيدته «الطلاس» إلى هذا الموضوع بشكل واضح، متحدّثاً عن ظواهر مجهولة تقود العقل إلى فضاءات وصور سريالية فيسعي من خلال استخدام عناصر المجاز، وتكرار الكلمات والمعاني، والتعبير اللاواعي، والانحراف عن القاعدة في نظام السبب والنتيجة، والاعتراّب الذاتي ونسيان الذات، وإنشاء المساحات غير المألوفة والصور الغامضة، إلى غرس فهم جديد للجمايات يعتمد على المفاهيم العقلية. على النقيض من أسلافه، فإنّه يحاول نقل المفاهيم من خلال الموسيقى الداخلية، وبالتالي إشراك عقل القارئ في اكتشاف المعاني الواسعة والمفاهيم المجردة.

الإنجازات: يبيّن هذا البحث أنّ قصيدة الطلاس مليئة بالعلاقات غير المألوفة بين الألفاظ والعبارات، وأنّ الشاعر في أبياتها يكسر منطق اللغة ويروي مفاهيم التمرّد والعلاقاتية من خلال خلق صور متناقضة وغير مألوفة تتسم بانقطاع الزمن. ولذلك فإنّ الفكر السريالي يتمتّع بتردد مرتفع نسبياً في التلميح، ولكن التفسير المعجمي والمفاهيمي لمبادئ السريالية، أي إقامة علاقة سببية مباشرة في عالم خارج الواقع، مستحيل عملياً نظراً للإطار الفكري والعقلاني المحدود للإنسان. تعتمد الأعمال السريالية على الخيال الإنساني القوي لإيجاد أسباب خارج الواقع، وهو جهد خيالي وفني لإرواء عطش العقل الإبداعي والسريالي للإنسانية المعاصرة. استطاع إيليا أبو ماضي بإبداعه في صياغة أسئلة متحدية حول قضايا الوجود العميقة، وعيقرته في الخيال الحز، وكسر المألوف، وخلق علاقات جديدة بين الكلمات، أن يخلق لغة غريبة ومتناقضة أحياناً. إنّ الكلمات الخارجة من اللاوعي، والتجاوزات اللفظية والدلالية، والتكرار ونسيان الذات، وخلق الفضاءات الغامضة، والعناصر غير المنطقية، ومواجهة التناقضات، كلّ ذلك يشير إلى هيمنة الأحلام والمفاهيم السريالية في قصيدة الطلاس.

الكلمات المفتاحية: السريالية، أبو ماضي، الطلاس، الإنشاد الآلي، نقطة الصفر.

١. قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب واللغات الأجنبية، جامعة مازندران، بابلسر، إيران.

٢. قسم اللغة الفارسية وآدابها، جامعة آزاد الإسلامية فرع دهرشت، دهرشت، إيران.

الاستناد إلى هذا المقال:

قربانزاده، بهروز و سادات اشكور، سيد سليمان، ربيع وصيف ١٤٠٤ش، «تحليل أسس السريالية في قصيدة الطلاس لإيليا أبو ماضي»، دراسات في نقد الأدب العربي، العدد ١ (٣٠)، السنة ١٦، صص ٣٨-٥٦.

*corresponding Author Email Address: Soleiman.Sadatashkevar@iau.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2025.238751.1379

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۵

واکاوی مبانی سوررئالیسم در قصیده «الطالسم» ایلیا ابو ماضی

بهروز قربانزاده^۱، سید سلیمان سادات اشکور^{۲*}

چکیده مبسوط

بیان مسئله و هدف: پس از رنسانس، یعنی گذار از فلسفه ارسطویی به فلسفه مدرن، ادبیات معاصر با تبعیت از جریان‌های فکری و فلسفی در ابعاد مختلف شکلی و مضمونی دچار تحولات عمیقی شده است و تلاش می‌کند تا از رویکرد تقلیدی جسته و به دنبال کشف حقایق و کنه اشیا باشد. کلاسیسم، مدرنیسم، سمبولیسم، رمانتیسم، سوررئالیسم و بسیاری دیگر از مکاتب فکری به دنبال چنین رویکردی مواجه‌گری با نیازهای سنتی فکر و اندیشه در ادبیات و شعر است. اما سوررئالیسم با بازتعریف مفاهیمی مانند عقل‌و‌خرد، حیات‌وحقیقت به دنبال کشف اسرار و باطن اشیا و حقایق برتر هستی است. این جنبش هنری و ادبی، که در قرن بیستم و در فاصله جنگ جهانی اول و دوم در امتداد دادانیسم در اروپا شکل گرفت، با رهایی از قیود فکری وابسته و غیرمستقل، اندیشه‌ها و مفاهیم را در نقطه صفر تفکر و تعقل جست‌وجو می‌کند؛ نقطه صفری که خود سرآغاز همه اسباب بدون دخالت اغیار است. سوررئالیسم با ابزار نیرومند تخیل به دنبال بازگشت به خود فراشناختی انسان است تا با ابزارهای زبانی دیگر مانند اعاده و تکرار، هنجارگریزی، خلق فضاهای مبهم و تصاویر ناآشنا و سرایش ناخودآگاه، به دیدن امور و اشیا از زوایای فراواقع‌گرایی بپردازد. سوررئالیسم با بازنگری در قوای درونی انسان به دنبال کشف رازها و رمزهاست و آن را در فراسوی علل طلب می‌کند. شخصیت‌هایی مانند هگل، افلاطون، فروید و مکاتبی چون سمبولیسم، ایمانیسم، به‌ویژه فوتوریسم، در پیدایش سوررئال و شکل‌گیری اولیه آن مؤثر بودند. سوررئالیسم به دنبال برجسته‌کردن نقش تخیل و عاملیت ضمیر ناخودآگاه در تداعی آزاد معانی است و هنرمند در آثار هنری مبتنی بر سوررئالیسم معتقد است که هنر هرگز با عقل هوشیار حاصل نمی‌شود، بلکه با کند و سست‌شدن قوه عقل و تسلط قوه تخیل با محوریت ناخودآگاه نیرومند حاصل می‌شود. قصیده «الطالسم» ایلیا ابو ماضی، شاعر قرن بیستم، تجلی‌گاه مبانی فکری مکتب سوررئالیسم است و هدف این مقاله بررسی و کاوش چیرگی این مبانی در واژگان و بافت معنایی قصیده است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی-توصیفی به موضوع تحقیق پرداخته و از طریق گردآوری اطلاعات با ابزار کتابخانه‌ای (یادداشت‌برداری) به دنبال آن است تا با نظر به آثار برجای‌مانده هنری مرتبط با سوررئالیسم به کاوش در مبانی این مکتب در شعر شاعران بنامی چون ایلیا ابوماضی، که دیدگاهی فلسفی به زندگی دارند و جایگاه ویژه‌ای برای قدرت تخیل و ضمیر ناخودآگاه انسان قائل‌اند، همچنین نگارش خودکار ذهنی دارند، بپردازد. بنابراین، از این رهگذر، شناخت جدیدی از شاعران معاصر حاصل می‌شود. ترکیب‌های واژگانی و مفهومی ویژه، متصف به نگارش خودکار، خیال فراگیر، ابهامات زبانی و مفهومی برآمده از نهاد ناخودآگاه ازجمله تصاویر سوررئالیستی قصیده الطالسم است که با روش تحلیل و توصیف متن مورد مطالعه و پژوهش قرار می‌گیرد.

بحث و تحلیل: در آثار شاعران معاصر، نوعی رویکرد و اندیشه آزادی‌گرا مشاهده می‌شود که متأثر از مکاتب فلسفی و ادبی حاکم بر جامعه در برهه مشخصی از زمان بوده است؛ این مکاتب ریشه در جریان‌های فکری پیش از خود دارد. شاخصه و هسته اصلی این تفکر تقلیدگریزی و درهم‌شکستن ساختارها و قالب‌هایی است که فکر و اندیشه انسان را احاطه کرده است. تجلی این رویکرد، در ادبیات و متون شعری، صورت‌های مختلفی پذیرفته و روش‌ها و نشانگان متعددی به خود دیده است که کشف و دریافت این نوع تفکر در متون نیازمند تعمق و تأمل دقیق در محتوای اشعار و آثار ادبی است. قصیده الطالسم از مجموعه اشعار الجداول است. این قصیده لبریز از ترکیبات واژگانی رمزآلود و تمایز برجسته است و سوالات فلسفی، تخیلی و فراواقع‌گرایی درباره وجود و زندگی مطرح می‌کند. توجه به ضمیر ناخودآگاه و کاویدن ذهن برای کشف حقیقت برتر از سوی سوررئال‌ها در قرن بیستم دنیای جدیدی برای هنرمند به‌وجود آورد که به هنجارشکنی در حیطه هم‌نشینی کلمات و خلق تصاویر ناآشنا انجامید، به‌گونه‌ای که ساختارها دچار تحول و تغییر شد و برخی ادیبان و شاعران به‌سوی پدیده‌ای ناشناخته در فراواقعیت متمایل شدند. ایلیا ابو ماضی در همان بیت‌های نخستین در قصیده الطالسم اشاره‌ای گویا به این مضمون دارد و از پدیده‌های ناشناخته‌ای سخن می‌گوید که ذهن را به فضاها و تصاویر سوررئال هدایت می‌کند. او با بهره‌گیری از عناصر واگویی، تکرار لفظ و معنا، سرایش ناخودآگاه، هنجارگریزی در نظام علت‌ومعلول، ازخودبیگانگی و خودفراموشی و خلق فضای ناآشنا و تصاویر مبهم، به دنبال القای درک جدیدی از زیبایی‌شناختی مبنی بر مفاهیم ذهنی است. او برخلاف گذشتگان تلاش دارد تا با موسیقی درونی مفاهیمی را به رشته قلم درآورد و از این طریق ذهن مخاطب را در کشف معناهای گسترده و مفاهیم متنوع همراه و درگیر سازد.

دستاوردها: این پژوهش نشان می‌دهد که قصیده الطالسم لبریز از روابط نامألوف میان کلمات و عبارات است و سراینده ابیات آن، با شکستن منطق زبان، راوی مفاهیمی از سرکشی و خردگریزی با خلق تصاویر متناقض و ناآشنا و متصف به گسست زمان است. بنابراین، تفکر سوررئالیسم بسامد نسبتاً بالایی در الطالسم دارد. اما تأویل واژگانی و مفهومی مبانی سوررئالیسمی یعنی همان برقراری رابطه مستقیم علت‌ومعلولی در عالمی ورای واقعیت عملاً با توجه به چهارچوب محدود فکری و عقلانی انسان میسر نیست. آثار سوررئالیستی با اتکای به تخیل قوی و قدرتمند بشری برای یافتن عللی ورای واقعیت تلاش می‌کند که این یک جنوجهد خیالی و هنری برای فرونشاندن عطش ذهن خلاق و فراواقع‌گرایی بشر معاصر است. ایلیا ابوماضی با خلاقیت در طراحی سوالات چالش‌برانگیز در مسائل عمیق هستی و نبوغ خود در تخیل آزاد، هنجارشکنی و ایجاد روابط جدید میان واژگان توانسته است زبانی غریب و گاهی متناقض بیافریند. کلمات برآمده از ناخودآگاه، هنجارشکنی لفظی و معنایی، تکرار و فراموشی خود، خلق فضاهای ابهام‌آلود، عناصر غیرمنطقی و تقابل تضادها، همگی دلالت بر سیطره رؤیا و مفاهیم فراواقع‌گرایی در قصیده الطالسم دارد.

واژگان کلیدی: سوررئالیسم، ابو ماضی، الطالسم، سرایش خودکار، نقطه صفر.

۱. گروه زبان و ادبیات عربی،

دانشگاه ادبیات و زبان‌های

خارجی، دانشگاه مازندران،

بابلسر، ایران

۲. گروه زبان و ادبیات فارسی،

دانشگاه آزاد اسلامی واحد

دهدشت، دهدشت، ایران.

استناد به این مقاله: قربانزاده،

بهروز و سادات اشکور، سید سلیمان،

بهار و تابستان ۱۴۰۴ ش، «واکاوی

مبانی سوررئالیسم در قصیده

الطالسم ایلیا ابو ماضی»، پژوهشنامه

نقد ادب عربی، ش ۱ (پیاپی ۳۰)،

صص ۳۸-۵۶.

*corresponding Author Email Address: Soleiman.Sadatashkevar@iau.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2025.238751.1379

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مسئله

«سور» در لغت به معنای «بالا» و «رئال» به معنای «حقیقت» است. بر این اساس سوررئالیسم به معنای ورای حقیقت است و آن مکتبی است هنری و ادبی که در ادامه مکتب دادائیسم به وجود آمده و در واقع عصیانی است در برابر تمدن غرب (بیگزبی، ۱۳۷۹ ش: ۵). پس از رنسانس، ادبیات معاصر با پیروی از جریانات فکری و فلسفی در ابعاد مختلف شکلی و مضمونی دچار تحولات عمیقی شده است و تلاش می‌کند تا از رویکرد تقلیدی جسته و به دنبال کشف حقایق و کنه‌ها باشد. کلاسیسم، مدرنیسم، سمبولیسم، رمانتیسم، سوررئالیسم و بسیاری دیگر از مکاتب فکری به دنبال چنین رویکرد مواجه‌گری با نیازهای سنتی فکر و اندیشه در ادبیات و شعر است، اما سوررئالیسم با بازتعریف مفاهیمی مانند عقل و خرد، حیات و حقیقت به دنبال کشف اسرار و باطن اشیا و حقایق برتر هستی است. این جنبش هنری برای خروج جامعه فکری از جمود و ایستایی به دنبال پرسش‌گری است تا حل معمای هستی را موارای پدیده‌ها جست‌وجو کند و علت‌ها و پدیده‌ها را به مرجعی بالاتر منسوب سازد. سوررئالیسم با بازنگری در قوای درونی انسان به دنبال کشف رازها و رمزهاست و آن را در فراسوی علل طلب می‌کند (الجابری، ۱۹۹۱ م: ۱۱۷-۱۱۸).

آندره برتون می‌گوید: «نقطه معینی در ذهن هست که، از آن به بعد، مرگ‌و‌زندگی، واقعیت و خیال، گذشته و آینده تناقض خود را از دست می‌دهد. محرک فعالیت این مکتب خراب‌کردن دیواری است که بین جنون و عقل حائل شده است» (ثروت، ۱۳۹۰ ش: ۳۳). تفکر فراواقع‌گرایی از دل جنگ و تنازعات اجتماعی برخاسته و به نوعی گریزی است از آشفتگی‌های ذهن انسان معاصر. برخی برآنند که ریشه‌های سوررئالیسم را به ادبیات کهن کلاسیک، به ویژه رساله‌های افلاطون درباره شعر و شاعری، نسبت دهند (سید حسینی، ۱۳۸۹ ش: ۷۷۸).

سوررئالیسم به دنبال برجسته کردن نقش تخیل و عاملیت ضمیر ناخودآگاه در تداعی آزاد معانی است و در این میان تحقیقات روان‌شناسی فروید نیز به طور مشخص و دقیقی مطالعه دقیق می‌شود. آپولینز، شاعر فرانسوی، این جنبش فکری و هنری را نخستین بار به سال ۱۹۱۷ م در تفسیر یکی از نمایشنامه‌های خود به کار برد که به تدریج به هنرهای تجسمی، سپس ادبیات وارد شد (ثروت، ۱۳۹۵ ش: ۲۷). هنرمند در آثار هنری مبتنی بر سوررئالیسم معتقد است که هنر هرگز با عقل هوشیار حاصل نمی‌شود، بلکه با کند و سست شدن قوه عقل و تسلط قوه تخیل با محوریت ناخودآگاه نیرومند حاصل می‌شود.

قصیده «الطالسم» ایلیا ابو ماضی، شاعر قرن بیستم، تجلی‌گاه مبانی فکری مکتب سوررئالیسم است. در واژگان قصیده چیرگی ساخت تخیل و ذهن ناخودآگاه و عبارات و مضامین برآمده از ذهن فراواقع‌گرا به درستی به چشم می‌آید که در این نوشتار بناست کاوش و پژوهش شود.

۲-۱. روش

با نظر به آثار برجای‌مانده هنری مرتبط با سوررئالیسم در عرصه ادبیات جهانی به نظر می‌رسد تحقیقات کمی و کیفی مناسبی

درباره حضور اندیشه‌های سوررئالیسم در شعر و ادبیات شاعران عرب، جز اندکی، صورت نگرفته و لازم است مبانی این مکتب در شعر شاعران بنامی چون ایلیا ابوماضی، که دیدگاهی فلسفی به زندگی دارند و جایگاه ویژه‌ای برای قدرت تخیل و ضمیر ناخودآگاه انسان قائل اند، همچنین نگارش خودکار ذهنی دارند، بررسی شود تا، از این رهگذر، شناخت جدیدی از شاعران معاصر حاصل شود. قصیده الطالسم ایلیا ابو ماضی نمونه شعری برجسته‌ای است که نشانه‌هایی از مبانی سوررئالیسم را با خود دارد. ترکیب‌های واژگانی و مفهومی ویژه، متصف به نگارش خودکار، خیال فراگیر، ابهامات زبانی و مفهومی برآمده از نهاد ناخودآگاه از جمله تصاویر سوررئالیستی این قصیده است. نگارنده این پژوهش بر آن است تا پاسخی مناسب برای سؤالات ذیل بیابد:

- بسامد تفکر سوررئالیسم در واژگان و عبارات قصیده الطالسم چگونه و به چه میزان است؟
- مؤلفه‌ها و مبانی مکتب سوررئالیسم در قصیده الطالسم چگونه بروز یافته است؟
- آیا تأویل واژگانی قصیده الطالسم به عالم ماورا و ناخودآگاه انسان میسر و مقدور است؟

۳-۱. فرضیه‌ها

فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر است:

- تفکر سوررئالیسم در قصیده الطالسم مبتنی بر اندیشه فراواقع‌گرای شاعر است و بسامد بسیار بالایی دارد.
- مبانی و مؤلفه‌های مکتب سوررئالیسم در قصیده الطالسم با وضوح فراوانی بروز یافته است.
- عبارات و واژگانی با ترکیبی ویژه در لفظ و معنی در قصیده الطالسم انعکاسی از ناخودآگاه ذهن شاعر و نگارش خودکار اوست.

۴-۱. پیشینه

- بررسی مطالعات و تحقیقات انجام‌شده نشانگر این است که پژوهش مستقلی درباره جایگاه سوررئالیسم در شعر الطالسم صورت نگرفته، اما پژوهش‌هایی پراکنده در این خصوص انجام شده است که از جهاتی به این موضوع اشاره‌هایی دارد:
- مقاله «درآمدی بر شعر ابو ماضی»، نوشته عزت ملا ابراهیمی، منتشرشده در بهار ۱۳۸۳ ش در مجله ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، به مبانی فکری، فلسفی و الهام‌بخش ایلیا ابو ماضی اشاره دارد.
  - مقاله «سوررئالیسم بر مبنای اندیشه آزاد با محوریت مفهوم حریت و حیرت (با نگاهی بر آراء ناقدان معاصر عرب)»، نوشته ابوالحسن امین مقدسی، شهریار نیازی و فرزانه آجولو، منتشر شده به سال ۱۴۰۱ ش در مجله نقد ادب معاصر عربی، نگاهی به مکتب سوررئالیسم میان ناقدان و شاعران عرب دارد و فرار برخی شاعران معاصر از دایره سنت و تقلید و رویکرد جدید آنان را مطالعه می‌کند و به آفرینش معانی و مفاهیم برآمده از ناخودآگاه و نگارش خودکار این مفاهیم اشاره دارد.
  - مقاله «بررسی و تحلیل قصیده الطالسم ایلیا ابو ماضی براساس مکتب اگزیستانسیالیسم»، نوشته محمد فاطمی‌منش،

منتشر شده در زمستان ۱۴۰۱ش در مجله پژوهش نامه مکتب های ادبی دانشگاه مازندران، شعر الطالاسم را با توجه به اصالت وجود و تفاسیر مربوط به ماهیت بررسی می کند. این مقاله به نقش و نظر اگزستانسیالیسم در شعر ایلیا ابو ماضی پرداخته است. - مقاله «التکرار وفنیه فی شعر ایلیا أبو ماضی، قصیده الطالاسم أنموذجاً»، نوشته یونس غیداء و عیسی محمد، منتشر شده در جلد ۴۲ مجله جامعة البعث به سال ۲۰۲۰م، به موضوع تکرار در شعر الطالاسم پرداخته، البته اشاره ای نیز به منشأ تکرار، که خود پاسخی واژگانی به ناخودآگاه است، دارد.

- مقاله «دراسة مسألة الشك في رباعیات خیام وقصيدة الطالاسم لإیلیا أبو ماضی» نوشته حامد صدقی، علی اصغر جوادی ایکدر، محمدعلی معدلی و جمشید رضایی، منتشر شده در شماره ۴۱ مجله التربية الإنسانية در ۲۰۱۸م، به مقایسه شک و تردید در وقایع جهان در شعر خیام و ابو ماضی می پردازد، البته هیچ اشاره ای به منشأ فراواقع گرایی آن ندارد.

۲. ادبیات و چهارچوب نظری

۱-۲. سوررئالیسم

آپولینر، شاعر فرانسوی، نخستین بار در ۱۹۱۷م واژه سوررئالیسم را در تحلیل و تفسیر یکی از نمایشنامه های خود به کار برد. این سبک و روش از ۱۹۲۰م به تدریج در هنرهای تجسمی به کار گرفته شد و بسیاری از هنرمندان دادائیسم بدان پیوستند (بیگزبی، ۱۳۷۹ش: ۶).

سوررئالیسم متأثر از جنبش های فکری رنسانس و در شاکله مکتبی فکری و ادبی به دنبال یافتن معنا برای حقیقت اشیا و پدیده هاست. این جنبش فکری به اقتضای اندیشه آزاد و حیرت در برابر جلوه های هستی ناگزیر از بازیابی ابعاد وجودی خویش به عنوان عامل ادراک پدیده های هستی است و با بازتعریف مفاهیمی چون وجود، عقل و مرگ از چهارچوب سنتی تفکر در ساخت و مضمون فاصله می گیرد و به دنبال جست و جوی باطن و کنه اشیا است. سوررئالیسم به محدودیت عقل و ادراک جهان اشاره دارد. شخصیت هایی مانند هگل، افلاطون، فروید و مکاتبی چون سمبولیسم، ایماژیسم، به ویژه فوتوریسم، در پیدایش سوررئال و شکل گیری اولیه آن مؤثر بودند. سوررئالیسم به دنبال کشف حقایق با رساندن عقل به نقطه صفر است تا خاستگاه تفکر اصیل و پیراسته از داده های بیرونی را مطرح کند؛ این نهاد فکری در جست و جوی تداعی آزاد معانی و تصاویر فراواقع گرایی است (نوری، ۱۳۸۵ش: ۷۴۰).

پیروان این مکتب به اعماق ضمیر پنهان و ناخودآگاه خویش توجه دارند و چنین اظهار می دارند که اولین ویژگی خلق هنر و ادبیات این است که براساس تحقیقات روان شناسی و علمی شکل گرفته باشد. این دیدگاه نگاهی به نظریه فروید در باب ضمیر ناخودآگاه دارد. فروید (۱۸۵۶-۱۹۳۹م) یکی از ویژگی ها و نشانه های وجود ضمیر ناخودآگاه در ذهن آدمی را فراموشی، سپس به خاطر آوردن مفاهیم با نام ها و جاهای آن برمی شمرد. خطاهایی که هنگام نوشتن، گفتن، حتی خواندن صورت می گیرد، سپس تصحیح می گردد نیز جزء همین موارد است. فروید این فرایند فراموشی و خطا و به دنبال آن یادگیری و تصحیح آن را به سلامت روان فرد تعبیر می کند و معتقد است این فرایند نقل و انتقال از خودآگاه و برعکس، به صورت طبیعی، رخ می دهد (فروید،

۲-۲. باطن اشیا یا نقطه صفر

پیراستن ذهن از انواع داده‌ها و انبوه گزاره‌هایی که در ظاهر بدیهی به نظر می‌رسند، می‌تواند آغازی برای اندیشیدن اصیل و خالص باشد. مفهوم آزادی اقتضا می‌کند که، در تعریف و تحلیل، وابسته به نظر افراد و مکاتب نباشد و استوار بر ادراکات اصیل ذاتی و باطنی باشد که لازمه رسیدن به چنین دریافتی پاک‌شدن و خلوص ذهن از همه داده‌های احاطه‌کننده انسان است. نقطه صفر همان تفکر فارغ از تقلیدها و تقیدها به دور از القائات محیط و عوامل مؤثر بر حالات و رفتارهای فرد، همچنین تصورات و انگیزه‌هایی است که تلقی فرد از جهان و حیات موجود و روابط میان پدیده‌ها را در ذهن آدمی شکل می‌دهد (عبدالمولی، ۲۰۰۶ م: ۱۴۶-۱۴۷). اگرچه تصورات ذهن خالی از هرگونه آگاهی، در بادی امر، غیرواقعی و ناممکن به نظر می‌رسد، اما این توانایی بی‌حدوحصر را دارد که با بازگشت به خویش به مرور همه داده‌های فکر، همچنین اصلاح و ترمیم سازمان اندیشه و تفکر بپردازد و نگاهی کلان و آزاد از قیدوبند نسبت به جهان و حیات ارائه بدهد. قرارگرفتن ذهن در نقطه صفر وضعیتی ایهام‌آلود ایجاد می‌کند و به معنای تخلیه ذهن از همه مفاهیم و پدیده‌های منتزع و معقول و محسوس است. فرد در این شرایط به دلیل بیرون‌بودن از دایره محسوسات و معقولات از درک ماهیت محسوسات و فهم مفاهیم انتزاعی همچون وجود، حیات و عقل ناتوان است (القعود، ۲۰۰۲ م: ۲۸).

برخلاف نظر برخی دانشمندان همچون رولان بارت (۱۹۱۵-۱۹۸۰ م)، که تصور ذهن خالی را در مورد انسان ناممکن می‌دانند (بارت، ۱۳۹۳ ش: ۷۳)، محقق‌شدن ذهن آزاد و مستقل، به شرط اراده و عدم تقید به عادات و باورهای القایی، امری ممکن و البته لازمه رشد و تکامل انسان است. این حرکت ذهنی خاص مبنی بر منشأ و مبدأ آزاداندیشی و برخاسته از روح‌رها و آزاد است که با منابع مبادی اصیل و حقیقی علم وجود مرتبط است و بر ابعاد رمز و رازهای هستی و حقیقت آن احاطه دارد. درنهایت، طرحی است در مسیر کشف و شناخت عالم انسانی.

۳-۲. سوررئالیسم و شعر

سوررئالیسم را می‌توان از جنبش‌های هنری - اجتماعی بنیادستیز به شمار آورد، اما شعر نیز در سوررئالیسم مرتبه ویژه‌ای دارد. شاعران بسیاری، در سرزمین‌های متعدد، پیرامون این نحله فکری شعر سروده و درخشیده‌اند. این جنبش فکری می‌خواهد جهان‌بینی فراواقع‌گرای خود را از طریق شعر انتقال دهد. فراواقع‌گرایی شعر را از اساسی‌ترین ارکان زندگی می‌داند، زیرا عقیده دارد شعر می‌تواند مشکلات فکری و ذهنی بشر را با جادوی واژگان حل کند. در حوزه فلسفه اجتماعی، سوررئالیسم ندای عادت بشری را سرمی‌دهد و می‌خواهد آدمی را از تمدن سودجوی کنونی رها سازد، در عین اینکه بازگشت به گذشته را بر نمی‌تابد. با نگاه تاریخی می‌توان دریافت که هدف بنیان‌گذاران سوررئالیسم، در آغاز، پاشیدن آب بر آتش جنگ بوده است (سید حسینی، ۱۳۸۴ ش: ۷۸۱).

در مطالعه آثار شاعران معاصر، نوعی رویکرد و اندیشه آزادی‌گرا مشاهده می‌شود که متأثر از مکاتب فلسفی و ادبی حاکم بر جامعه در برهه مشخصی از زمان بوده است؛ این مکاتب ریشه در جریان‌های فکری پیش از خود دارد. شاخصه و هسته اصلی این تفکر تقلیدگریزی و درهم‌شکستن ساختارها و قالب‌هایی است که فکر و اندیشه انسان را احاطه کرده و مانع تاخت‌وتاز دردها و رنج‌های بی‌شمار درون و بیرون آدمی شده است (الخال، ۱۹۷۸م: ۸۲). تجلی این رویکرد، در ادبیات و متون شعری، صورت‌های مختلفی پذیرفته و روش‌ها و نشانگان متعددی به خود دیده است که کشف و دریافت این نوع تفکر در متون نیازمند تعمق و تأمل دقیق در محتوای اشعار و آثار ادبی است.

اندیشه آزاد فراتر و برتر از آزادی‌خواهی‌های سیاسی و اجتماعی است، زیرا خواستن آزادی از قیدها و قوانین وضع‌شده از سوی حاکمیت یا قواعد مرسوم و متعارف در متن جامعه متأثر از محدودیت‌ها و محرومیت‌ها و به دنبال جریان‌های شکل‌گرفته در عدالت‌خواهی و استبدادستیزی و جنبش‌های مردمی حاصل از آن به فرد القا می‌شود و نمی‌توان آن را حرکتی مستقل و غیروابسته دانست، درحالی‌که رهایی فکر و اندیشه از تقلیدها و تقیدهای بی‌اساس ریشه در نیازهای اصیل درونی دارد که هر فردی، با تأمل در اصل هستی و حیات و با الهام‌گرفتن از درون خویش، آن را درک می‌کند.

باید توجه داشت که خاستگاه جریان شعر آزاد در دو بعد ساختار و محتوا در دیگر جوامع نیز به همین نهضت بازمی‌گردد و برخلاف ادعای برخی ادیبان، که شکل‌گیری جریان شعر جدید را متأثر از انقلاب‌های صورت‌گرفته در جوامع دانسته‌اند (حموده، ۱۹۹۸م: ۳۷)، باید دانست که وقایع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی فقط بر موضوع و محتوای این آثار اثرگذار بوده و مضمون متون را هم‌جهت با این حوادث و بیانگر مواضع آن گردانیده است. بنابراین لازم است بر این موضوع تأکید شود که جریان اصلی این نوع نگاه متأثر از مکاتب فردی و فکری غرب شکل گرفته، سپس در جوامع علمی و ادبی تجلی یافته است (جابر، ۱۹۹۱م: ۲۸۶).

برخی ناظران معتقدند این نوع نگاه به پرسشگر و غایتگر حاصل شکل‌گیری جریان‌های عرفان و تصوف در برخی جوامع است، حال آنکه تفکرات و تألیف‌های منبعث از مکاتب عرفانی ماهیتی جز تأثر و تقلید از مفاهیم عرفان و تصوف ندارد و همواره در حالت انفعال از آموزه‌ها و مواضع این مکاتب به آن اندیشه‌ها گرایش دارد و در این مسیر با آن تفکرات همراه و هم‌جهت است، بی‌آنکه در ضرورت مواضع و مفاهیم این مکاتب اندیشیده شود و بازگشتی به خویش و هستی با خود به همراه داشته باشد. این حرکات تأملی در نظام هستی از سر نیاز اصیل درونی در یافتن حقیقتی فراتر از ادراک آنها از حقیقت هستی است که البته منجر به احاطه معنایی و آگاهی تام و فهم خالص از حیات و چرایی و چیستی آن نشده است (موسوی شیرازی، ۱۳۸۷ش: ۱۵۱).

میان آثار شاعران عرب، برخی اشعار با رویکرد آزاداندیشی و نوگرایی در تدوین آراء و تعریف مفاهیم برای ارائه تصویری حقیقی از سنت‌های جهان هستی و ترسیم طرحی دقیق از مبدأ و غایت حیات شکل گرفته و محتوای اشعار از صبغه‌های خردگرایی و کنکاش در معانی حقیقی و راستین مفاهیم و پدیده‌ها برخوردار است (أحمد، ۱۹۷۸م: ۷۰). با بررسی این گونه آثار می‌توان نشانه‌های اصالت تفکر پیراسته از تقلید و برخاسته از اندیشه آزاد را یافت که منشأ آن انبوهی از آموزه‌ها و آرای تحمیل شده بر ذهن نیست، بلکه نگاه پرسشگر به هستی و ذهن جست‌وجوگر در معانی متعالی عالم وجود و نظام کائنات است (المقال، ۱۹۸۵م: ۱۰۴). از دیگر نشانه‌های این متون، تلقی معناهای نوین از پاره‌ای مفاهیم در نظام فکری انسان از جمله زندگی،

مرگ، آفرینش و مسئله دلیل وجود انسان و... است. از جمله نشانه‌های دیگر، ترکیب میان ساختارهایی است که اگرچه در ظاهر تضاد معنایی چشمگیری میان آنها وجود دارد، اما در باطن از محتوای مشترک و ریشه‌های واحد برخوردار است. ترکیب میان آیات، احادیث، روایات تاریخی و اسطوره‌های خدایگان یونان باستان و بابل از این نوع نشانه‌هاست. از انواع دیگر این نشانه‌ها، عباراتی حاصل از ترکیب دو یا چند مفهوم همچون مرگ خدایان، سقف وجود، به چشم دیدن خداوند و... است (همان: ۱۰۵).

۲-۴. ایلیا ابو ماضی و قصیده الطلاس

ایلیا ابو ماضی، شاعر بنام معاصر عرب، در ۱۸۹۰م در یکی از روستاهای شمال لبنان به نام المحیضة به دنیا آمد. خانواده او در کودکی به دلیل فقر و عدم تمکن مالی به ناچار به مصر مهاجرت کرد و مدتی را در آنجا گذراند. ابو ماضی پس از چند سال اقامت در مصر به آمریکا مهاجرت کرد و در شهر سین سیناتی در ایالات آیداهو در آمریکا اقامت گزید؛ جایی که برادرش در آنجا ساکن بود. او، علاوه بر کار و تجارت، به نگارش و چاپ آثار ادبی خویش نیز اهتمام می‌ورزد (جبر، ۱۹۹۲م: ۲۰).

ابو ماضی در ادبیات معاصر عرب به عنوان یکی از چهره‌های شاخص ادبیات مهجر شناخته می‌شود. در قرن نوزدهم و بیستم میلادی، بسیاری از عرب‌ها، به ویژه از سوریه و لبنان، به قاره آمریکا مهاجرت کردند و در دو گوشه آن یعنی ایالات متحده آمریکا در شمال و آمریکای لاتین اقامت گزیدند. برخی از این مهاجران، علاوه بر اینکه زبان و فرهنگ خودشان را به آنجا منتقل کردند، به شاعران و ادیبان بزرگی نیز تبدیل شدند که، علاوه بر بیان اوصاف عالم جدید، نشانه‌های تمدنی آن را نیز به تصویر کشیدند. رنج و بدبختی و تجربه‌های تلخ وطن اصلی شان به دلیل ستم حاکمان، فتنه‌های طایفه‌ای و امراض اجتماعی موجود در آن نیز در اشعارشان به وضوح دیده می‌شود که این نوع ادبیات را، در مجموع، ادب مهاجری می‌نامند. ادبیات مهاجر یکی از مکتب‌های شعری بزرگ میان دیگر مکاتب عربی معاصر به شمار می‌آید (خفاجی، ۱۹۸۰م: ۸).

ادیبان مهاجری به دو گروه تقسیم می‌شوند: گروه مهاجر شمالی یعنی ایالت متحده آمریکا با شاعرانی چون جبران خلیل جبران، میخائیل نعیمه، رشید ایوب و دیگران. گروه مهاجر جنوبی همچون رشید سلیم خوری، جورج صیدح و دیگران که هر کدام از آنان ویژگی‌های منحصر به فرد خود را دارند (الناعوری، ۱۹۷۷م: ۱۷). در این میان، ایلیا ابو ماضی با توجه به حضورش در آمریکا از شاعران گروه اول یعنی شاعران مهاجر شمالی محسوب می‌شود. مهاجرت به غرب و آشنایی با فرهنگ و تمدن غربی اثرات فراوانی بر ذهن و روان ابو ماضی بر جای گذاشت و موجبات ورود اندیشه‌های مختلف همانند اندیشه‌های سوررئال را بر نظام اندیشگانی او فراهم ساخت. از مهم‌ترین عوامل و زمینه‌های تأثیرگذار بر شاکله وجودی ایلیا ابو ماضی حضور وی در انجمن ادبی الرابطة القلمیة و به تبع آن آشنایی گسترده با اندیشه‌های وارد شده از شاعران غربی و اروپایی در شعر عرب است (الفاخوری، ۱۴۲۲ق: ۲۹). غیر از دلایل شخصیتی و سایکولوژی خاص فرد و عوامل فیزیولوژی و محیطی و زیبایی‌شناختی وی، عوامل دیگری چون خوانش و مطالعه آراء جدید فلسفی در دوران معاصر، که عمدتاً از غرب به سرزمین‌های عربی وارد شده بود، همچنین حضور فعال و برجسته در انجمن الرابطة القلمیة مؤثر بوده است (الفاخوری، ۱۴۲۲ق: ۵۹۱). آوارگی و مهاجرت‌های پی‌درپی، تجربه فقر و تنگدستی از زمان کودکی، همچنین مشاهده ظلم و ستم و بی‌عدالتی‌های زیاد در حکومت عثمانی و

عمال آنها در زمان حضور در مصر و لبنان از عواملی است که در گرایش ایلیا ابو ماضی به سمت تفکرات سوررنال اثرگذار بوده است (المعوش، ۱۹۷۷ م: ۲۹).

از آثار ایلیا ابو ماضی می‌توان به مجموعه اشعاری همچون «الجداول» (جویبارها)، «الخمائل» (درختزارها) و «تبر وتراب» (طلا و خاک) اشاره کرد. درون‌مایه بیشتر این اشعار حول سه محور عشق، وطن و فلسفه وجود می‌چرخد. ابوماضی به سال ۱۹۵۷ پس از عمری فعالیت ادبی در شهر نیویورک دار فانی را وداع گفت.

قصیده الطلاسم از مجموعه اشعار الجداول است. این مجموعه اشعار سومین دیوان ابوماضی است که در ۱۹۲۷ م در آمریکا منتشر شد. این قصیده از طولانی‌ترین قطعه‌های شعری مجموعه الجداول به حساب می‌آید که دارای ۳۴۰ بیت است و از هفت بخش مقدمه، بحر، فی‌الدیر، بین‌المقابر، القصر، الکوخ، صراح و عراق تشکیل شده است. این قصیده لبریز از ترکیبات وازگانی رمزآلود و تعابیر برجسته است و سؤالات فلسفی، تخیلی و فراواقع‌گرایی درباره وجود و زندگی مطرح می‌کند؛ بشر از کجا آغاز شده و چه مسیری را طی خواهد کرد و در نهایت چه خواهد شد و به کجا خواهد رفت. اهمیت این قصیده بیشتر به دلیل بیان مسائل فراواقع‌گرایانه و فلسفی است.

توجه به ضمیر ناخودآگاه و کاویدن ذهن برای کشف حقیقت برتر از سوی سوررنال‌ها در قرن بیستم دنیای جدیدی برای هنرمند به وجود آورد و به هنجار شکنی در حیطه همنشینی کلمات و خلق تصاویر ناآشنا انجامید، به گونه‌ای که ساختارها دچار تحول و تغییر شد و برخی ادیبان و شاعران به سوی پدیده‌ای ناشناخته در فراواقعیت متمایل شدند. ایلیا ابو ماضی در همان بیت‌های نخستین در قصیده الطلاسم اشاره‌ای گویا به این مضمون دارد و از پدیده‌های ناشناخته‌ای سخن می‌گوید که ذهن را به فضاها و تصاویر سوررنال هدایت می‌کند.

«يَا كِتَابَ الدَّهْرِ قُلْ لِي أَلَهُ قَبْلُ وَ بَعْدُ / أَنَا كَالزُّورِ فِيهِ وَ هُوَ بَحْرٌ لَا يَجْدُ / لَيْسَ لِي قَصْدٌ فَهَلْ لِلدَّهْرِ فِي سِيرِي قَصْدٌ / حَبَّذَا الْعِلْمُ، وَلَكِنْ كَيْفَ أُدْرِي لَسْتُ أُدْرِي!» (أبو ماضي، ۱۹۸۸ م: ۱۴۲)

ترجمه: «ای کتاب روزگار، به من بگو آیا دریا پیش از این بوده و پس از این هم خواهد بود؟ / من چون قایقی درون آن شناور و او دریای بیکران است، من مقصدی ندارم / پس آیا روزگار از راه‌بردن من منظور و مقصودی دارد؟ / ای کاش می‌دانستم، ولی چگونه بدانم؟ نمی‌دانم!»

در ادامه قصیده می‌سراید:

«جَنْتُ لَا أَعْلَمُ مِنْ أَيْنَ وَلَكِنِّي أَتَيْتُ / وَ لَقَدْ ابْصَرْتُ قُدَامِي طَرِيقاً فَمَشَيْتُ / وَسَابَقِي سَائِرًا إِنْ شِئْتُ هَذَا أَمْ أَيْتُ / كَيْفَ جَنْتُ، كَيْفَ أَبْصَرْتُ طَرِيقِي لَسْتُ أُدْرِي...» (همان: ۱۳۹).

ترجمه: «آدم، نمی‌دانم از کجا، ولی آمدم / و پیش روی خویش را نگرستم و راهی یافتم / حرکت خواهم کرد چه بخواهم چه نخواهم / چگونه آمدم؟ چگونه راهم را یافتم؟ نمی‌دانم...».

و این گونه در سراسر قصیده از اموری فراواقعی می‌پرسد، اما به دنبال جواب سؤال‌ها نیست، بلکه اشاره‌ای کنایه‌وار به پیچیدگی حیات دارد. سؤالات مطرح‌شده در طول قصیده به ظاهر ساده، اما وراى حقایق است و عمق هستی را به چالش

می‌کشد:

«إِنَّ فِي صَدْرِي، يَا بَحْرُ، لَأَسْرَاراً عَجَاباً / نَزَلَ السَّيْرُ عَلَيْهَا وَأَنَا كُنْتُ الْجَبَابَا / وَلِذَا أَزْدَادُ بُعْداً كَلَّمَا أزدادات اقترباً / وَأَرَانِي كَلَّمَا أَوْشَكَتْ أَدْرِي لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۷).

ترجمه: «ای دریا، درون سینه من رازهایی شگفت نهفته است / رازهایی نهان که خود پوشش آنها هستم / برای همین هر بار نزدیک‌تر می‌شوم گویی دورتر می‌روم / و هر بار که فکر می‌کنم می‌دانم می‌بینم که باز نمی‌دانم».

۳. تحلیل داده‌ها

۳-۱. تکرار و بازگردانی لفظ و معنا

ابو ماضی با بهره‌گیری از عناصر واگویی، تکرار لفظ و معنا به دنبال القای درک جدیدی از زیبایی‌شناختی مبنی بر مفاهیم ذهنی است. او برخلاف گذشتگان تلاش دارد تا با موسیقی درونی مفاهیمی را به رشته قلم درآورد و از این طریق ذهن مخاطب را در کشف معناها گسترده و مفاهیم متنوع همراه و درگیر سازد. باید به این نکته توجه داشت که شعر معاصر با ویژگی‌های نوین خود آرایه‌محور نیست، بلکه معنامحور است و آرایش کلام و تصنع هدف غایی شاعر نیست. مفاهیم نو و اندیشه‌های مرزگیز و نامحدود و بلاقید، حتی مفاهیم و رای عقل، بسیار مطمح نظر انسان است.

ایلیا ابو ماضی در الطلاس این گریز از مفاهیم مرسوم را به تصویر می‌کشد. به عقیده این گروه، آنچه در مغز انسان می‌گذرد در صورتی که پیش از تفکر یادداشت شود، مطالب ناآگاهانه و حرف‌های خودبه‌خودی، که بدون اختیار از دهان بیرون می‌آید، از نشانه‌های بارز سوررئالیسم است که گاهی به صورت تکرار در ناخودآگاه انسان تجلی می‌یابد. بارزترین تجلی تکرار در قصیده الطلاس همان بند «لست أدري» است. ابو ماضی، با زبان شاعرانه و تلفیق تفکرات متباین و فراواقع، تخیلات درونی خود را به زیباترین شکل ممکن به قلم می‌کشد. با کناره‌گیری از عنصر تکرار «لست أدري» در طول قصیده، جهان‌بینی خویش را از هستی و حقیقت و ماورای آن متجلی می‌سازد.

«قَدْ سَأَلْتُ الْبَحْرَ يَوْمًا هَلْ أَنَا يَا بَحْرُ مِنْكَ؟ / ضَجَّكَتْ أَمْوَاجُهُ... لَسْتُ أَدْرِي.. / أَنْتَ يَا بَحْرُ أَسِيرُ آهَ مَا أَعْظَمَ أَسْرُكَ / وَ مَتَى أَنْجُو مِنَ الْأَسْرِ وَ تَنْجُو لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۲).

ترجمه: «روزی از دریا پرسیدم: آیا من از جنس تو هستم؟ / امواج دریا به من خندید... و گفت: نمی‌دانم / تو ای دریا! اسیر هستی مثل من، چه زمانی نجات می‌یابی و نجات می‌یابم، نمی‌دانم».

تکرار «لست أدري» در طول این قصیده بسیار طولانی در برابر سؤالات اساسی و ذهن‌هنجار شکن شاعر درباره کنه و اساس حیات از شاخصه‌های مهم فراواقع‌گرایی است. مفاهیم فراواقع‌گرایی در بیان ابهام‌آلود مسائل و تکرار این سؤال به صورت برجسته متجلی شده است. در کنار تکرار نغمه‌ها و حروف رمزآلود آن در واژگان و افعال، تکرار سؤالات پی‌درپی و جواب‌های مبهم و خیال‌آلود نمود دیگری از عنصر تکرار و خیال فراواقع‌گراست:

«أَيُّهَا الْبَحْرُ، أَتَدْرِي كَمْ مَضَتْ أَلْفٌ عَلَيْكَ / وَهَلِ الشَّاطِئُ يُدْرِي أَنَّ جَاثَ لَدَيْكَ / وَهَلِ الْأَنْهَارُ تَدْرِي أَنَّهَا مِنْكَ إِلَيْكَ / مَا

الَّذِي الْأَمْوَاجُ قَالَتْ حِينَ تَأْتِي؟ لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۴).

ترجمه: «ای دریا می‌دانی چند هزاره بر تو گذشته است؟ / و آیا ساحل می‌داند که در حضور تو زانو زده است؟ / و آیا رودها می‌دانند که از تو سرچشمه می‌گیرند و به سوی تو بازمی‌گردند؟ / امواج چه گفتند هنگامی که برخاستند؟ نمی‌دانم». این تکرار رازآلود و فلسفی در قصیده الطلا سم، که به نوعی بنیان‌برافکن است و مفاهیمی انتزاعی و غیرقابل پا سخ دارد، بیانگر همان ابهام در خلقت و سؤال انگیز بودن مسائل هستی است که با تکرار سؤالات برآمده از ناخودآگاه به چالش کشیده می‌شود؛ این مفاهیم منتزع از ماده و ابهامات فراگیر از بزرگ‌ترین مظاهر سوررئالیسم است.

۳-۲. سرایش ناخودآگاه

واژگان برآمده از ناخودآگاه سبب عدم یکپارچگی و انسجام در متن شعر می‌شود، بنابراین گرایش به سوررئال در شعر سبب می‌شود که خواننده به درک عمیق و دقیقی از شعر دست نیابد. دکتر شمیسا در این باب اشاره دارد: «متون سوررئالیستی به‌خاطر تصویرهای سوررئال مانند رؤیا از هم‌گسسته و پراکنده‌اند» (شمیسا، ۱۳۹۱: ۱۷۵). سیطره فضای رؤیا و سرگردانی ذهن باعث می‌شود شاعر از زبان معیار منحرف و به فضای سوررئالیستی کشیده شود.

«جَنْتُ لَا أَعْلَمُ مِنْ أَيْنَ وَلَكِنِّي أَتَيْتُ / وَلَقَدْ أَبْصَرْتُ قُدَامِي طَرِيقاً فَمَشَيْتُ / وَسَأَبَقِي سَائِراً إِنَّ شَتَّ هَذَا أَمْ أَيْتُ / كَيْفَ جَنْتُ، كَيْفَ أَبْصَرْتُ طَرِيقِي لَسْتُ أَدْرِي...» (أبو ماضي، ۱۹۸۸ م: ۱۳۹).

ترجمه: «آدم، نمی‌دانم از کجا، ولی آمدم / و پیش روی خویش را نگرستم و راهی یافتم / حرکت خواهم کرد چه بخواهم چه نخواهم / چگونه آمدم؟ چگونه راهم را یافتم؟ نمی‌دانم...».

شاعر در بیت‌های بالا از مجهول بودن مبدأ وجودی خویش می‌پرسد، حتی کیفیت به‌وجود آمدن خویش را درک نمی‌کند و خود را مخلوق در ابهام و محکوم به پذیرش برمی‌شمرد. پرواضح است که این سؤالات از نهاد و سرشت ناخودآگاه شاعر برآمده، بنابراین این سرایش خودکار و ناخودآگاه سبب از هم‌گسیختگی و عدم انسجام در متن شعر شده و این به هم‌ریختگی را به مخاطب نیز انتقال داده و باعث شده است مخاطب درک منطقی، عمیق و دقیقی از مضمون نداشته باشد:

«هَلْ أَنَا قَائِدٌ نَفْسِي فِي حَيَاتِي أَمْ مَقْوُودٌ؟ / هَلْ أَنَا حُرٌّ طَلِيقٌ أَمْ أَسِيرٌ فِي الْقَيْودِ / أَتَمْنَى أَنِّي أَدْرِي وَلَكِن لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۰).

ترجمه: «آیا من رهبر نفس خودم هستم یا دیگری مرا می‌کشد؟ / آیا من کاملاً آزادم یا در قیدوبندها اسیرم؟ / آرزو می‌کنم که بدانم، اما نمی‌دانم».

و باز می‌سراید:

«أَتَرَانِي قَبْلَمَا أَصْبَحْتُ إِنْسَاناً سَوِيّاً / كُنْتُ مَحَوّاً أَوْ مُحَالاً أَمْ تَرَانِي كُنْتُ شَيْئاً / أَلْهَذَا اللَّغْزُ حُلٌّ / أَمْ سَيَبْقَى أَبَدِيّاً لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۰-۱۴۱).

ترجمه: «آیا چنین گمان می‌کنی که پیش از آنکه به انسان کاملی تبدیل شوم / غیرممکن و محو بودم یا گمان می‌کنی

چیزی بودم / آیا برای این معما پاسخی هست؟ / و یا اینکه این بی‌پاسخی همیشگی خواهد بود؟ نمی‌دانم».

۳-۳. هنجار گریزی در نظام علت و معلول

شاعر با تلفیق عنصر رؤیا و واقعیت به نگاه جدیدی دست می‌یابد؛ سنت شکنی و درهم کوبیدن فضای متداول و نظم معمول در قصیده الطلاس کاملاً روشن است. شاعر با نگاه جدیدی که از تداخل فضاهای مختلف رخ داده به خلق ابهام می‌پردازد که از عناصر مهم سوررئالیسم است:

«لِي ذَاتٌ غَيْرُ ذَاتِي لَسْتُ أَدْرِي مَا هِيَ / فَمَتَى تَعْرِفُ ذَاتِي كَنَهُ ذَاتِي؟ لَسْتُ أَدْرِي...» (همان: ۱۷۶).

ترجمه: «من جوهری دارم جز اینکه نمی‌دانم چیست / پس چه وقت کنه ذاتم را می‌شناسم؟ نمی‌دانم».

«وَالَّذِي أَوْجَدَ هَذَا اللَّغْزَ لَغْزٌ مُبْهِمٌ / لَا تُجَادِلْ ذَوَالْجَبِّ مَنْ قَالَ إِنِّي / لَسْتُ أَدْرِي...» (همان: ۱۷۷).

ترجمه: «کسی که این معما را به‌وجود آورد، خودش معمایی بزرگ است / جدال نکن، متفکر و خردمند کسی است که گفت: نمی‌دانم».

«وُ طَرِيقِي مَا طَرِيقِي / أَ طَوِيلُ أَمْ قَصِيرُ / هَلْ أَنَا السَّائِرُ فِي الدَّرْبِ أَمْ الدَّرْبُ يَسِيرُ / أَكِلَانَا وَقْفٌ وَالْدهْرُ يَمْشِي / لَسْتُ أَدْرِي»

(همان: ۱۴۰).

ترجمه: «راه من چیست؟ آیا طولانی است یا کوتاه؟ / آیا من در راه حرکت می‌کنم یا راه است که حرکت می‌کند؟ / یا هر دوی ما ایستاده‌ایم و روزگار حرکت می‌کند؟ نمی‌دانم».

ایلیا ابو ماضی در شعر الطلاس با سبک سوررئال شعر می‌سراید و به خلق عللی از تخیلات، که اهمیت ویژه‌ای در مکتب سوررئالیسم دارد، می‌پردازد. او دریا را زندانی می‌بیند و چون خویش برای دریا آرزوی رهایی می‌کند که، با وجود قدرت تمام و عظمت تام، اختیاری از خود ندارد. او حال دریا را چون حال خویش توصیف می‌کند که این خود از نمونه‌های بسیار رمزآلود شعر اوست که به هنجارشکنی مفهومی اشاره دارد:

«أَنْتَ يَا بَحْرُ أَسِيرٌ أَهْ، مَا أَعْظَمَ أَسْرَكَ / أَنْتَ مِثْلِي أَيُّهَا الْجَبَّارُ لَا تَمْلِكُ أَمْرَكَ / أَشَبَّهْتَ حَالَكُ حَالِي وَ حَكِي عَذْرَكَ / فَمَتَى أَنْجُو مِنَ الْأَسْرِ وَتَنْجُو؟ لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۴۳).

ترجمه: «ای دریا، تو چون من اسیری، آه چه بزرگ و عظیم است اسارتت / ای قدرتمند! تو چون من اختیاری از خود نداری / حال تو شبیه حال من است و شرایط هر دوی ما مثل هم است / پس کی از بند اسارت رها می‌شوم و می‌شوی؟ نمی‌دانم».

و آنجا که خودش را دارای جوهری می‌داند که از آن آگاهی و علم ندارد، می‌پرسد چه زمان باید ذات خود را بشناسم و درک کنم:

«لِي ذَاتٌ غَيْرُ ذَاتِي لَسْتُ أَدْرِي مَا هِيَ / فَمَتَى تَعْرِفُ ذَاتِي كَنَهُ ذَاتِي؟ لَسْتُ أَدْرِي...» (همان: ۱۷۶).

ترجمه: «من جوهری دارم جز اینکه نمی‌دانم چیست / پس چه وقت کنه ذاتم را می‌شناسم؟ نمی‌دانم».

و دیگر بار می‌سراید:

«بَا صَدِيقِي لَا تُعَلِّلْنِي بِتَمْزِيقِ السُّتُورِ / بَعْدَمَا أَقْضِي، فَعَقْلِي لِأَيَّالِي بِالْقَشُورِ / إِنْ أَكُنْ فِي حَالَةِ الْإِدْرَاكِ لَا أَدْرِي مَصِيرِي / كَيْفَ أَدْرِي بَعْدَمَا أَفْقَدُ رُشْدِي؟ لَسْتُ أَدْرِي!» (همان: ۱۵۶-۱۵۷)

ترجمه: «ای دوست من، نسبت به پاره کردن پرده‌ها و حجاب‌ها درنگ مکن / بعد آنکه خواسته‌ام برآورده شد، عقل من توجه و درنگی به ظواهر و پوسته‌ها نشان نخواهد داد / اگر، در حالت هوشیاری و ادراک درست، پایان کار و راه صحیح را نمی‌دانم / چگونه، بعد از فقدان هوشیاری و قوه تمییز، راه درست را تشخیص می‌دهم؟ نمی‌دانم».

۳-۴. از خودبیگانگی و خودفراموشی

فراموش کردن خود و کنه وجودی نفس، که میان عارفان نیز مشاهده می‌شود، از عناصر مهم تفکر سوررئالیسم است و آن بدین معناست که شخصی از اصل انسانی و هستی خویش غافل شود. این موضوع بنا به دلایل مختلفی ممکن است روی دهد، اما منسوب به هر عاملی که باشد باعث ازهم‌گسیخته شدن پیوند فرد با خویش و محیط طبیعی و اجتماعی خویش می‌شود (سارتر، بی‌تا: ۳۲). براین اساس، عوامل نفسانی یا سایکولوژی خاص هر فرد، عوامل اجتماعی یا سوسیولوژی، همین‌طور عوامل محیطی یا اکولوژی و زیبایی‌شناختی فردی همگی در ایجاد فراموشی نفس و ازخودبیگانگی تأثیر دارد، لذا مبتنی بر نظر سوررئالیسم، غیر از عالم درونی و بیرونی انسان، عالم دیگری نیز ممکن است وجود داشته باشد که ما با آن بیگانه باشیم، در نتیجه با خویش نیز بیگانه‌ایم. به عبارتی می‌شود گفت، غیر از عالم وجودی خود انسان، عالمی دیگر یا دنیای دیگری از اشیاء و علل نیز ما را احاطه کرده‌اند، وانگهی خود علم نیز چون ستر و حجابی ما را از طبیعت دور می‌سازد که این مضمون به‌وسیله جاری شدن مفاهیم بسیار تخصصی مانند ریاضی، قوانین، نظریات و فناوری‌هایی ممکن است صورت پذیرد (بابایی، ۱۳۹۲: ۶۶۹). این شیوه تفکر و مفاهیم منتزع باعث احساس خلأ وجودی و گاهی بحران هویت در انسان می‌شود و تمام نگاه‌های وی را نسبت به جهان گذشته و آینده متحول می‌کند؛ ازجمله مباحثی که نشانگر این تعارض و خلأ وجودی است و گاهی نیز به نقطه صفر اشاره دارد، در شعر ایلیا ابو ماضی، به‌ویژه در قصیده الطلاس، به‌وضوح مشاهده می‌شود. شاعر در الطلاس خود را غرق اوهام و تخیلات می‌بیند، این در نوع سؤالات وی به آشکاری دیده می‌شود:

«هَلْ أَنَا شَخْصَانِ يَأْبِي ذَاكَ مَعَ هَذَا / اشْتَرَاكَ أَمْ تَرَانِي وَاهِمًا فِيمَا أَرَاهُ؟ لَسْتُ أَدْرِي» (أبو ماضی، ۱۹۸۸: ۱۶۴).

ترجمه: «آیا من دو شخصم که یکی از اشتراک با دیگری ابا دارد / یا مرا در رؤیایم سرگردان می‌یابی؟ نمی‌دانم».

«إِنِّي أَشْهَدُ فِي نَفْسِي صِرَاعًا وَعِرَاكًا / وَأَرَى ذَاتِي شَيْطَانًا وَأَحْيَانًا مَلَاكًا، لَسْتُ أَدْرِي» (همان: ۱۶۳).

ترجمه: «من در وجود خود شاهد درگیری و کشمکش هستم و درون خود را شیطان و گاهی فرشته می‌بینم».

ایلیا ابو ماضی، در مواجهه با طبیعت و خلقت، مواضع غربی در پیش می‌گیرد؛ با پدیده‌های طبیعت از بینش فراواقع‌گرای خویش سخن می‌گوید و در قالب شعر آن را بیان می‌کند. او دچار اغتراب شخصیتی است و به پدیده‌ها از منظر طبیعی آن نمی‌نگرد و نه تنها خود را غرق این طریقت اندیشیدن در نظام هستی می‌یابد، بلکه تمام پدیده‌ها را گرفتار این مسئله می‌داند و

این خلأ وجودی و اغتراب را به همه خلائق تعمیم می‌دهد:
 «وَسَأَلْتُ الدُّرَّ فِي الْأَعْنَاقِ هَلْ تَذْكُرُ أَصْلَكَ / وَسَأَلْتُ السُّحْبَ فِي الْأَفَاقِ هَلْ تَذْكُرُ رَمْلَكَ / وَسَأَلْتُ الشَّجَرَ الْمُرَوِّقَ هَلْ يَعْرِفُ فَضْلَكَ / وَكَأَنِّي خِلْتُهَا قَالَتْ جَمِيعاً: لَسْتُ أُدْرِي» (همان: ۱۴۵).
 ترجمه: «از مروارید آویخته بر گردن پرسیدم: آیا اصل خویش را به یاد دارد؟ / از ابرهای افق پرسیدم: آیا شن و ماسه تو را به خاطر دارند / از درختان پر باروبرگ پرسیدم: آیا لطف تو را به یاد دارند؟ / گویی همه آنها پاسخ دادند: نمی‌دانم».
 ابو ماضی، در بخش‌های دیگر قصیده، گفت‌وگویی خیالی را با دریا آغاز می‌کند و درباره اصل وجودی خویش می‌پرسد؛ آیا از جنس دریا ست؟ او با این پرسش اشاره‌ای به فرضیه آغاز شدن حیات از دریاها دارد که از خودیگانگی درونی شاعر را نشان می‌دهد. شاعر با سرایش این بیت‌ها در نهاد خویشتن به دنبال چیستی و هویت از یادرفته خویش است:
 «قَدْ سَأَلْتُ الْبَحْرَ يَوْمًا هَلْ أَنَا يَا بَحْرُ مِنْكَ؟ / هَلْ صَحِيحٌ مَا زَوَاهُ بَعْضُهُمْ عَنِّي وَ عَنكَ / أَمْ تَرَى مَا زَعَمُوا زَوْرًا وَبُهْتَانًا وَافْكَاءَ / صَحِيحَتِ أَمْوَاجِهِ مِنِّي وَقَالَتْ: لَسْتُ أُدْرِي» (همان: ۱۴۱-۱۴۲).
 ترجمه: «روزی از دریا پرسیدم: آیا من از جنس تو هستم؟ / آیا آنچه درباره من و تو می‌گویند، درست است؟ / یا ادعای آنان دروغ و تهمت و بهتان است؟ / امواج دریا به من خندید و گفت: نمی‌دانم».

۳-۵. فضای ناآشنا و تصاویر مبهم

قصیده الطلاسّم نمونه بارزی از خلق فضاهای غیرعادی و تصاویر سوررئال است که در قالب سؤال‌الاتی مطرح می‌شود و در نهایت به خلق ابهام می‌انجامد. سؤالات ابهام‌آلود و رمزآمیز یکی پس از دیگری وارد ذهن خواننده می‌شود و عجیب‌ترین مسائل هستی در این جهان وهم‌آمیز سوررئال در اعماق اندیشه و تخیل وی متجلی می‌گردد. این همان قلمرو سوررئالیت و عالم فراواقع یا واقعیت برتر است:

«إِنِّي، يَا بَحْرُ، بَحْرٌ شَاطِئُهُ شَاطِئُكَ / الْغَدُ الْمَجْهُولُ وَالْأَمْسِ اللَّذَانِ اكْتِنَفَاكَ / وَكَلَانَا قَطْرَةً، يَا بَحْرُ، فِي هَذَا وَذَلِكَ / لَا تَسْلِينِي مَا غَدٌ، مَا أَمْسٍ؟ إِنِّي لَسْتُ أُدْرِي!» (همان: ۱۴۷)
 ترجمه: «ای دریا، من نیز چون تو دریایی هستم با دو ساحل / فردای ناشناخته و دیروزی که تو را در برگرفته است / ای دریا، هر دوی ما چون قطره‌ای هستیم میان این دو (ساحل) / از من می‌پرس فردا چیست، دیروز کدام است؟... نمی‌دانم».
 در بخشی دیگر از قصیده، سؤال دیگری مطرح می‌شود که حاوی ابهام فراگیر ذهن شاعر است و همه نظام‌های علت و معلولی را نادیده می‌انگارد و با طرح سؤالات دیگری از فضای ابهام‌آلود جهان ابهام‌افزایی می‌کند.
 «غَيْرَ إِنِّي لَمْ أَجِدْ غَيْرَ عَقُولِ أَسْنَاتٍ / وَقُلُوبٍ بَلِيَتْ فِيهَا الْمُنَى وَهِيَ قُفَاتٍ / مَا أَنَا أَعْمَى فَهَلْ غَيْرِي أَعْمَى لَسْتُ أُدْرِي / وَأَنَا السَّائِرُ فِي الدَّرْبِ أَمْ الدَّرْبُ يَسِيرُ / أَمْ كِلَانَا وَقَفَّ وَالذَّهْرُ يَمْشِي، لَسْتُ أُدْرِي / أَتَرَانِي قَبْلَ أَنْ أَصْبِحُ إِنْسَانًا سَوِيًّا / كُنْتُ مَحْوًا أَوْ مُحَالًا أَمْ تَرَانِي كُنْتُ شَيْئًا» (همان: ۱۴۲-۱۴۰).
 ترجمه: «اما من جز عقل‌های مندرس و متعفن چیزی نیافتم / و قلب‌هایی که امید در آن کهنه شده / من کور نیستم، پس

آیا غیر من کور است؟ / آیا من در راه حرکت می‌کنم یا راه است که حرکت می‌کند؟ / یا هر دوی ما ایستاده‌ایم و روزگار حرکت می‌کند؟ نمی‌دانم / آیا چنین گمان می‌کنی که پیش از آنکه به انسان کاملی تبدیل شوم / غیرممکن و محو بودم یا گمان می‌کنی که چیزی بودم؟»

سراسر قصیده پر از سؤالات برآمده از ذهنی درگیر و لبریز از ابهام است؛ ابهام در مسائل اساسی هستی و پدیده‌های جهان و شیوه خلقت پدیده‌ها، همچنین روابط بین پدیده‌ها. او ذهن انسان و ادراکات عقلانی انسان را با طرح سؤالات اساسی در قالب شعر به چالش می‌کشد و محدودیت و ناتوانی ذهن بشری را در ادراک پدیده‌های هستی نمایان می‌سازد:

«لِي ذَاتٌ غَيْرُ ذَاتِي لَسْتُ أَدْرِي مَا هِيَ / وَمَتَى تَعْرِفُ ذَاتِي كُنْهَ ذَاتِي لَسْتُ أَدْرِي / أَنَا لُغْزٌ وَذَهَابِي كَمَجْنُونِي طَلَسْتُ / وَالَّذِي أَوْجَدَ هَذَا اللَّغْزَ لُغْزٌ مُبْهِمٌ» (همان: ۱۷۶).

ترجمه: «من جوهری از جنس دیگر دارم، نمی‌دانم چیست / پس چه وقت کنه ذات ذاتم را می‌شناسم؟ نمی‌دانم / من یک معما هستم و رفتن من مانند آمدنم طلسم است / و کسی که این معما را به‌وجود آورده خودش معمایی بزرگ است».

نتیجه

سوررئالیسم اندیشه‌ای است که با بازنگری در قوای درونی انسان به دنبال کشف رازها و رمزهاست و آن را در فرا سوی علل طلب می‌کند. لازمه این مکاشفه درونی برجسته کردن قوه تخیل برای رسیدن به نقطه صفر در ذهن انسان است تا با تقویت فراشناخت برای کنترل ذهن از ضمیر ناخودآگاه به کشف فراواقعیت بپردازد. اگرچه گریز از سکون و عدم تحرک ذهن و فراخواندن اندیشه به پویایی و تشکیک در همه پدیده‌های جهان برای چهارچوب محدود ذهنی انسان فراهم نیست، اما انسان معاصر، که غرض در اسباب مادی‌ست، به نوعی بی‌قراری مبتلاست و به آگاهی از کنه امور، حتی آنچه آن سوی واقعیت‌هاست، گرایش شدیدی دارد. با وجود اینکه تفکر سوررئالیسم در آغاز در پی دادائیسیم در واکنش به جنگ و آسیب‌های آن شکل گرفت، اما می‌توان آن را در زمره جنبش‌های هنری - اجتماعی بنیادستیز به‌شمار آورد. ادبیات و شعر در مکتب سوررئالیسم مرتبه ویژه‌ای دارد، زیرا قادر است با به‌کارگیری سبک‌های زبانی و ابزارهایی چون تکرار، سرایش ناخودآگاه، خودفراموشی، خلق فضاهای هنجارگریز و تصاویر مبهم و ناآشنا، که از ویژگی‌های سوررئالیسم است، به مشاهدات درونی و دریافت‌های رمزآلود فراواقعیت بپردازد.

قصیده الطالسم لبریز از روابط نامألوف میان کلمات و عبارات است و سراینده ابیات آن، با شکستن منطق زبان، راوی مفاهیمی از سرکشی و خردگریزی با خلق تصاویر متناقض و ناآشناست که متصف به گسست رشته زمان است. بنابراین تفکر سوررئالیسم بسامد نسبتاً بالایی در الطالسم دارد، اما تأویل واژگانی و مفهومی مبانی سوررئالیسمی یعنی همان برقراری رابطه مستقیم علت و معلولی در عالمی ورای واقعیت عملاً با توجه به چهارچوب محدود فکری و عقلانی انسان میسر نیست. آثار سوررئالیستی با انکای به تخیل قوی و قدرتمند بشری برای یافتن عللی ورای واقعیت تلاش می‌کند که این یک جد و جهد خیالی و هنری برای فرونشاندن عطش ذهن خلاق و فراواقع‌گرای بشر معاصر است. ایلیا ابوماضی با خلاقیت در طراحی

سؤالات چالش برانگیز در مسائل عمیق هستی و نبوغ خود در تخیل آزاد، هنجارشکنی و ایجاد روابط جدید میان واژگان توانسته است زبانی غریب و گاهی متناقض بیافریند. کلمات برآمده از ناخودآگاه، هنجار شکنی لفظی و معنایی، تکرار و فراموشی خود، خلق فضاهای ابهام آلود، عناصر غیرمنطقی و تقابل تضادها همگی دلالت بر سیطره رؤیا و مفاهیم فراواقع گرایی در قصیده الطلاس دارد و جهانی ورای علل و اسباب در آن سوی ساحت شناختی انسان و ماورای حقیقت را روایت می کند که همه این عناصر از ویژگی های بارز جنبش سوررئالیسم است.

منابع

- أبو ماضي، إيليا، (١٩٨٨م)، الديوان، بيروت، دار العودة.
- أحمد، محمد فتوح، (١٩٧٨م)، الرمز والرمزية في الشعر المعاصر، القاهرة، دار المعارف.
- بابایی، پرویز، (١٣٩٢ش)، مکتب های فلسفی از دوران باستان تا امروز، تهران، نگاه.
- بارت، رولان، (١٣٩٣ش)، درجه صفر نوشتار، مترجم: شیرین دخت دقیقیان، تهران، هرمس.
- بیگزبی، سی. و. ای، (١٣٧٩ش)، دادا و سوررئالیسم، مترجم: حسن افشار، تهران، مرکز.
- ثروت، منصور، (١٣٩٥ش)، آشنایی با مکتب های ادبی، تهران، سخن.
- جابر، یوسف حامد، (١٩٩١م)، قضايا الإبداع في القصيدة، دمشق، دار الحصاد.
- الجابري، محمد عبّاد، (١٩٩١م)، التراث والحداثة، بيروت، مركز دراسات الوحدة العربية.
- جبر، جمیل، (١٩٩٣)، إيليا أبو ماضي، بيروت، دار الشروق.
- حمودة، عبدالعزيز، (١٩٩٨م)، المرايا المحبّبة، الكويت، عالم المعرفة.
- الخال، يوسف، (١٩٨٨م)، الحداثة في الشعر، بيروت، دار الطليعة للطباعة والنشر.
- خفاجي، محمد عبدالمنعم، قصة الأدب المهجري، بيروت، دار الكتاب اللبناني.
- سارتر، ژان پل، (١٣٦١ش)، اگزیستانسیالیسم و اصالت بشر، مترجم: مصطفی رحیمی، تهران: مروارید.
- سید حسینی، رضا، (١٣٨٨ش)، مکتب های ادبی، چ ١٢، تهران، نگاه.
- شمیسا، سیروس، (١٣٩١ش)، مکتب های ادبی، چ ٣، تهران: قطره.
- عبدالمولی، محمد علاءالدین، (٢٠٠٦م)، وهم الحداثة، دمشق، اتحاد الكتاب العرب.
- الفاخوري، حنا، (١٤٢٢ق)، الجامع في تاريخ الأدب العربي الحديث، قم، منشورات ذوي القربى.
- فروید، زیگموند، (١٣٥١ش)، روان شناسی، مترجم: مهدی افشار، چ ١، مؤسسه مطبوعاتی کاویان.
- القعود، عبدالرحمن بن محمد، (٢٠٠٢م)، الإيهام في شعر الحداثة، الكويت، عالم المعرفة.
- المعوش، سالم، (١٩٧٧م)، إيليا أبو ماضي بين الشرق والغرب في الرحلة والتشرد والفلسفة والشاعرية، بيروت، مؤسسة بحسون للنشر والتوزيع.
- المقالح، عبدالعزيز، (١٩٨٥م)، أزمة القصيدة العربية، بيروت، دار الآداب.
- موسوی شیرازی، سید جمال، (١٣٨٧ش)، «تأثیر سوررئالیسم بر تفکر معاصر»، مجله پژوهش زبان های خارجی، شماره ٥٠، صص ١٤٧-١٤٨.

الناعوري، عيسى، (۱۹۷۷م)، أدب المهجر، القاهرة، دار المعارف.
نوری، نظام‌الدین، (۱۳۸۵ش)، مکتب‌ها، سبک‌ها و جنبش‌های ادبی جهان تا قرن بیستم، تهران، زهره.

References

- Abdol Mawla. Muhammad Alaeddin, (2006), *The Illusion of Modernity*, Damascus, Arab Writers Union. [In Arabic]
- Abu Madi. Elia, (1988), *The Diwan*, Beirut, Dar Al-Awda. [In Arabic]
- Ahmed. Muhammad Fattouh, (1978), *Symbol and Symbolism in Contemporary Poetry*, Al-Cairo, Dar Al-Maaref. [In Arabic]
- Al-Jaberi. Muhammad Abbad, (1991), *Heritage and modernity*, Beirut, Center for Al-wahdah Al-Arabiyah Studies. [In Arabic]
- Al-Fakhouri. Hanna, (2001), *Al-Jami' fi Tarikh Al-Hadith Arabic Literature*, Qom, zavi Al-ghorba Publications. [In Arabic]
- Al-Khal. Youssef, (1918), *Modernism in Poetry*, Beirut, Dar Al-Tali'ah for Publishing. [In Arabic]
- Al-Ma'vash. Salem, (1977), *Elia Abu Madi between East and West in Journey, Homelessness, Philosophy and Poetry*, Beirut, Bahsoun Publishing Foundation. [In Arabic]
- Al-Maqaleh. Abdol Aziz, (1985), *The Crisis of the Arabic Poem*, Beirut, Dar Al-Adab. [In Arabic]
- Al-Naouri. Issa, (1977), *Literature of the Diaspora*, Cairo, Dar Al-Maaref. [In Arabic]
- Al-Qaoud. Abdul Rahman bin Muhammad, (2002), *The Idioms in Modernist Poetry*, Kuwait, Alam Al-marefah Series. [In Arabic]
- Babaei. Parviz, (2012), *Philosophical schools from ancient times to today*, Tehran, Negah publishing house. [In Persian]
- Barrett. Rolan, (2013), *writing grade zero*, translated by Shirin Dekht Dakhian, Tehran, Hermes publishing house. [In Persian]
- Bigsby. C.V.E, (2000), *Dada and Surrealism*, translated by Hasan Afshar, Tehran, Center Publishing House. [In Persian]
- Freud. Sigmund, (1972), *psychology*, translated by Mehdi Afshar, first edition, Kavian Press Institute. [In Persian]
- Hamouda. Abdol Aziz, (1998), *Convex Mirrors*, Kuwait, Alam Al-Marefah Series. [In Arabic]
- Jaber. Youssef Hamed, (1991), *Issues of creativity in the poem*, Damascus, Dar Al-Hasad. [In Arabic]
- Jabr. Jamil, (1993), *Elia Abu Madi*, Beirut, Dar Al-Shorouk. [In Arabic]
- Khafaji. Muhammad Abdol Moneim, *The Story of Migrant Literature*, Beirut, Dar Al-Kitab Al-Lubani. [In Arabic]
- Mousavi Shirazi. Seyyed Jamal, (2017), *Surrealism's impact on contemporary thinking*, Research journal of Foreign Languages, No. 50, pp 147-157. [In Persian]
- Nouri. Nizamuddin, (2006), *Schools, styles and literary movements of the world until the 20th century*, Tehran, Zohre Publishing House. [In Persian]
- Sartre, Jean-Paul. (1361). *Existentialism and Human Authenticity*, translated by Mustafa Rahimi, Marvarid Publishing House, Tehran. [In Persian]

- Seyyed Hosseini. Reza, (2009), *literary schools*, 12th edition, Tehran, Negah publishing house. [In Persian]
- Shamisa. Sirous, (2013), *Literary schools*, third edition, Tehran, Ghatreh publishing house. [In Persian]
- Tharwat. Mansour, (2015), *Familiarity with literary schools*, Tehran, Sokhan Publications. [In Persian]